

Asia Esittävä taiteilija

Hakija Opetusministeriö

Annettu 8.10.1986

Tiivistelmä *Pääesikunta oli 1.12.1981 allekirjoittanut Oy Yleisradio AB:n, pääesikunnan ja Helsingin poliisilaitoksen tekemän sopimuksen soittokuntien esiintymispalkkioista. Radio- ja TV-soitot oli 9.12.1981 päivätyllä pääesikunnan käskyllä määrätty palvelussoitoiksi, joista ei suoritettu palkkioita niihin osallistuville. Tekijänoikeuslain 45 §:n esittäviä taiteilijoita koskevat määräykset soveltuivat myös varuskuntasoihtokuntiin. Säännöksen mukaisien oikeuksien katsottiin edelleen kuuluvan niille soittajille, joiden palvelussuhde oli alkanut ennen 9.12.1981. Mainitun päivämäärän jälkeen palvelussuhteeseen tulleiden soittajien osalta lopullisen kannan ottaminen olisi edellyttänyt tarkempaa paneutumista palvelussuhteen syntyessä valinneeseen tilanteeseen. Heidänkään osaltaan 45 §:n mukaisten oikeuksien siirtyminen ei ollut kuitenkaan kiistatonta.*

SELOSTUS ASIASTA

Opetusministeriö on 29.11.1985 päivätyllä kirjeellään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausunnon tekijänoikeuslain soveltamisesta puolustusvoimien soittokuntien radiosoihtoihin. Opetusministeriö viittaa puolustusministeriön 19.11.1985 päivätyyn, opetusministeriölle osoitettuun lausuntopyynnön sisältävään kirjeeseen.

Tekijänoikeusneuvostolle toimitetusta aineistosta käy ilmi, että pääesikunta on 1.12.1981 allekirjoittanut Oy Yleisradio Ab:n, pääesikunnan ja Helsingin poliisilaitoksen tekemän sopimuksen soittokuntien esiintymispalkkioista. Pääesikunnan käskyllä 126/DbA 9.12.1981 on radio- ja televisioitot määrätty palvelussoitoiksi ja samalla määrätty, ettei soitoista jaeta palkkioita niihin osallistuneille.

Toimiupseeriliitto ry:n puolustusministeriölle osoitetun, 29.12.1981 päivätyyn kirjeen mukaan varuskuntasoihtajat olivat pitäneet tekijänoikeuslain vastaisena pääesikunnan edellä mainittua menettelyä. Liiton käsityksen mukaan tuli selvittää, voitiinko soittajat velvoittaa esiintymään radioitavissa ja televisioitavissa esityksissä ilman suostumustaan ja korvaukselta.

Edellä mainitun kirjeen johdosta oli pääesikunta 17.2.1983 päivätyssä lausunnossaan esittänyt, että varuskuntasoittokuntien radiosoirot olivat soittajille virkavelvollisuuksiin kuuluvia palvelustehtäviä eikä soittojen radiointi tai televisiointi näin ollen edellyttänyt yksityisten soittajien kuulemista.

Toimiupseeriliitto ry on 21.3.1983 päivätyssä kirjeessään pyytänyt oikeuskansleria tutkimaan puolustusministeriön ja pääesikunnan menettelyn varuskuntasoittokuntien radiosoirotta koskevassa asiassa, mikäli kysymys oli tekijänoikeuslain 45 ja 47 §:n säännösten soveltamisesta. Oikeuskansleri on siirtänyt asian käsittelemisen eduskunnan oikeusasiamiehen tehtäväksi.

Eduskunnan oikeusasiamies on 2.7.1985 antamassaan lausunnossa todennut, että Toimiupseeriliitto ry:n pyyntö soittajien oikeudellisen aseman selvittämiseksi on asianmukaisesti käsitelty sekä puolustusministeriössä että pääesikunnassa. Viranomaiset eivät olleet syyllistyneet laiminlyöntiin siinä, että asiaa ei ollut saatettu välimiesmenettelyyn tai että asiantuntijoita ei ollut kuultu. Oikeusasiamies toteaa lausunnossaan edelleen, että vaikka sotilasviranomaisten ei ole katsottava menetelleen edellä mainitut ratkaisut tehdessään tavalla, johon oikeusasiamiehen tulisi puuttua, ei varuskuntasoittokuntien soittajien kohdalla vallitsevaa tilannetta tekijänoikeuslain säännösten soveltamisen kannalta voida pitää oikeusasiamiehen mielestä täysin tyydyttävänä. Oikeusasiamies onkin suositellut lausunnon pyytämistä tekijänoikeusneuvostolta.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Säännökset esittävien taiteilijoiden oikeuksista kuuluvat tekijänoikeuslain 5 lukuun, jossa säännellään eräitä tekijänoikeutta lähellä olevia oikeuksia. Tekijänoikeuslain 45 §:n mukaan ei esittävän taiteilijan kirjallisen tai taiteellisen teoksen esitystä saa ilman hänen suostumustaan ottaa äänilevyyn, elokuvaan tai muuhun laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Esitystä ei myöskään saa radion tai television välityksellä tai suoraan siirtämällä saattaa yleisön saataviin ilman esittävän taiteilijan suostumusta. Tekijänoikeuslain 45 §:ssä ei ole suojan saamisen edellytykseksi asetettu sitä, että esittävä taiteilija olisi esim. näyttelijä, muusikko tai tanssija. Suojan saaminen edellyttää, että esityksen kohteena on tekijänoikeuslain mukaan suojattava teos. Sen sijaan esittäjään liittyviä edellytyksiä tekijänoikeuslaissa ei ole.

Esittävä taiteilija voi luopua tekijänoikeuslain 45 §:n mukaisista taloudellisista oikeuksistaan joko kokonaan tai osittain. Oikeuksien siirto edellyt-

tää sopimusta. Sopimukselta ei edellytetä määrämuotoa eikä sen tarvitse edes olla kirjallinen.

Tekijänoikeuslain 47 §:ssä on säännös tuottajan ja esittävän taiteilijan oikeudesta korvaukseen äänilevyn tai muun ääntä sisältävän laitteen käyttämisestä radio- tai televisiolähetyksessä. Esittävän taiteilijan osalta korvaus kuuluu joko hänelle itselleen tai sille, jolle oikeus on häneltä laillisesti siirtynyt.

Asiakirjoista ilmenee, että pääesikunta oli asiaa käsiteltäessä katsonut, että tekijänoikeuslain 45 §:n säännöksiä ei sovelleta varuskuntasoittokuntien soittajiin.

Edellä mainittu tulkinta ei ole asianmukainen. Tekijänoikeuslain 45 § koskee kaikkia esittäviä taiteilijoita siitä riippumatta, ovatko he työ- tai virkasuhteessa esityksen tapahtuessa. Näin ollen on katsottava, että tekijänoikeuslain 45 §:n säännökset tulevat sovellettaviksi myös varuskuntasoittokuntien ollessa kysymyksessä. Sen sijaan voi olla mahdollista, että tekijänoikeuslain 45 §:n mukaiset esittävän taiteilijan oikeudet ovat soittajien virkasuhteen perusteella siirtyneet puolustusvoimille.

Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan näyttää asiantila ennen 1.12.1981 olleen sellainen, että tekijänoikeuslain 45 §:n mukaisten oikeuksien haltijoiden on katsottu antaneen suostumuksensa radiointeihin. Pääesikunnan 29.1.1979 antaman pysyvääismääräyksen kohdissa 1.3 ja 3.1 on maininta siitä, että radioesiintymiset ovat "omatoimista konsertti- ja soittotoimintaa". Käytännössä radiosoitot näyttää rinnastetun ansiosoittoihin, joista on maksettu palkkio. Tiedotusosaston 7.10.1985 päivätyn selvityksen mukaan on tämä "symbolinen" palkkiosumma vuoteen 1981 saakka jaettu muiden ansiosoittopalkkioiden tapaan soittohenkilöstölle. Henkilöstöllä on ollut oikeus sopia palkkioiden tulouttamisesta, mikä ilmenee esitykseen n:o 138/6/ 7.7.1981 liittyvästä muistiosta, jossa todetaan, että Helsingin varuskunnan soittohenkilöstö on keskenään sopinut radiosoihtoista saatavien korvausten tulouttamisesta kokonaisuudessaan soittorahastoon ilman soittajille jaettavia osuuksia.

Voidakseen sopia varuskuntasoittokuntien radioesiintymisistä soittajia kuulematta tulee puolustusvoimien voida osoittaa, että oikeudet esityksen saattamiseen yleisön saataviin radion tai television välityksellä ovat siirtyneet puolustusvoimille. Lausuntopyynnössä on siis kysymys siitä, ovatko edellä mainitut oikeudet siirtyneet puolustusvoimille 9.12.1981 annetun käskyn perusteella.

Tekijänoikeuslain mukaan oikeuksien siirtymisestä tulee sopia. Kuitenkaan virkasuhteessa ei siirtymisestä voida sopia, vaan siirtyminen joudutaan ratkaisemaan sen nojalla, mitä virkasuhteesta on katsottu johtuvan.

Lähtökohtaisesti ei pelkkää toisen osapuolen yksipuolisesti antamaa määräystä voida tekijänoikeudelliselta kannalta katsoa riittäväksi, vaan oikeuksien siirtyminen tulisi voida johtaa asianomaista virastoa tai laitosta sekä virkasuhdetta koskevista säännöksistä taikka siitä, että oikeuksien haltija on antanut siirtymiseen suostumuksensa. Suostumuksen ei tarvitse olla kirjallinen tai määrämuotoinen.

Tällaisia perusteita ei näytä nyt esillä olevassa tapauksessa olleen olemassa. On sitä paitsi otettava huomioon, ettei puolustusvoimat käyttänyt kysymyksessä olevia esittävien taiteilijoiden oikeuksia välittömästi omassa toiminnassaan, vaan tarvitsi oikeudet voidakseen luovuttaa ne edelleen korvausta vastaan Oy Yleisradio Ab:lle. Tämä luovuttaminen on pääesikunnan mukaan puolustusvoimien suhdetoimintaa.

Puolustusvoimien soittorahastosta annetun lain (141/34) 1 §:stä ilmenee, että sotilassoittajat voidaan komentaa esiintymään myös "yksityisissä tilaisuuksissa". Radio- ja televisiosoittoissa ei kuitenkaan ole kysymys pelkästään "tilaisuudessa esiintymisestä" vaan tekijänoikeuslain 45 §:ssä tarkoitettujen oikeuksien luovuttamisesta, joten puolustusvoimat ei voi soittorahastosta annetusta laista johtaa oikeutta siihen, että tekijänoikeuslain 45 §:ssä tarkoitetut oikeudet voitaisiin siirtää puolustusvoimille pelkällä käskyllä.

Näin ollen ja kun oikeuksien luovuttamiseen ei ole myöskään saatu niiden haltijoiden suostumusta, kuuluvat tekijänoikeuslain 45 §:ssä tarkoitetut oikeudet edelleen soittajille.

Siltä osin kuin kysymys on soittajista, joiden palvelussuhde puolustusvoimiin on syntynyt vasta edellä mainitun käskyn antamisen eli 9.12.1981 jälkeen, voitaisiin periaatteessa katsoa, että soittajat ovat puolustusvoimien palvelukseen tullessaan sitoutuneet tekijänoikeuslain 45 §:ssä tarkoitettujen oikeuksiensa luovuttamiseen käskyn mukaisessa laajuudessa. On kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että tekijänoikeuslain mukaisten oikeuksien siirtyminen käskyn nojalla on ollut asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan kiistanalaista. Tässä tapauksessa voitaisiin näin ollen myös presumoida, että käskyn antamisen jälkeenkin puolustusvoimien palvelukseen tulleet olisi asetettava yhteisesiintymisen osalta samanlaiseen asemaan kuin muutkin soittajat. Koska lopullisen kannan ottaminen niiden soittajien osalta, joiden palvelussuhde on syntynyt 9.12.1981 jälkeen, edellyttäisi tarkempaa paneutumista palvelussuhteen syntyessä kunkin osalta vallinneeseen tilanteeseen, tekijänoikeusneuvosto tyytyy toteamaan, ettei tekijänoikeuslain 45 §:n mukaisten oikeuksien siirtyminen myöskään 9.12.1981 jälkeen puolustusvoimien palvelukseen tulleiden soittajien osalta ole kiistatonta.